

De landsgrens bepaald

Op de kaart gezien is de grens tussen de Zuidoosthoek van Drenthe en Duitsland een rechte streep van Ter Apel in het noorden tot Nieuw-Schoonebeek in het zuiden. Niet een natuurlijke ‘kromme’ loop van bijvoorbeeld een rivier bepaalt de grens in dit gebied. Dit is het geval bij de zuidgrens van de gemeente Emmen tussen Schoonebeek en Twist (D), waar de kronkelende Schoonebeek-Aa de grens is. De oostgrens van de gemeente Emmen echter is kaarsrecht. Het is door een landmeter op zijn tekentafel als rechte pennenstreek neergezet dwars door een gebied dat voor tweehonderd jaar geleden nog onbegaanbaar moeras moet zijn geweest.

De totstandkoming van deze grens is door de Bargercompascumer F.A. (Anton) Dijck uitgezocht en beschreven in de Nieuwe Drentse Volksalmanak van 1978. Het bijzondere is dat hij woonde aan de meest oostelijke straatweg van de gemeente Emmen, de Limietweg. Tussen hem en de grens was nog geen kilometer afstand. Hier volgt een verkorte en bewerkte weergave van zijn bijdrage over de grensbepaling tussen Zwartemeer, Bargercompascuum en Emmercompascuum enerzijds en Schöningsdorf, Hebelmeer, Fehndorf en Lindloh anderzijds.

De ‘Limietscheydinge’ bepaald

“Eeuwenlang was het moeras tussen de Hondsrug en de Ems voor de bewoners van de aangrenzende dorpen een gebied waar men zich niet veel begaf”.

Zo begint F.A. Dijck, roepnaam Anton zijn bijdrage ‘Feitelikheden aan onze oostelijke grens’ in de Nieuwe Drentse Volksalmanak in 1978.

Hij vervolgt.

Het was moeilijk toegankelijk, behalve op de plaatsen waar het zand boven het nivo van het veen uitkwam, zoals de Twist bij Schoonebeek, langs de rivier de Runde en waar deze ten zuiden van Roswinkel langzaam afboog naar het oosten. Hier lag de streek die het Linthlo heet. Van dit Linthlo maakten twee zandhoogten deel uit. Dit waren de meest naar het

oosten gelegen Kiesbarg en de op ongeveer duizend meter van de Runde gelegen Ubbenbargh, later ook genoemd Zwartenberg. Deze berg (Ubbenbargh betekent op de berg) was al zeer vroeg het punt dat zowel door de marken van het Emsland als door de Drenten als eindpunt van hun invloed werd beschouwd. Maar waar juist de grens lag, daarover is eeuwenlang verschil van mening geweest.

Alle partijen betwistten elkaar het bezit van deze uit zand, grint en enkele grote keien bestaande hoogte en het ten zuiden ervan gelegen Drentse Bos. Begroeid met hoge bomen en omgeven met zeer vruchtbare weiden was de plek bij de boeren van de omliggende dorpen erg in trek. Zowel de boeren uit Weerdinge, Roswinkel, Emmen, Westenesch, de Duitse plaatsen Langen en Haren als de kloosterlingen van Ter Apel weidden hier hun vee. De Duitse schrijver Hermann Gröninger, wonende in Lindloh, vermeldt dat wanneer in de omliggende streken een oorlog woedde deze oase aan de Runde soms plaats bood aan grote groepen vluchtelingen, die met hun hele have hier naar toe trokken om betere tijden af te wachten. Ook de bekende Heerendijk ging vanaf hier verder naar de Ems.

Linthlo later geschreven als Lindloh (bron; Emsländische Moorkolonien, H.Blanke, 1938).

De eerste keer dat we iets over de heuvel horen, is in een kopie van een getuigenverklaring van de bannerschulte van Sleen, Roloff Schijrenbecke of Schierbeek uit 1561. Schierbeek wist te vertellen dat er een doodslag was gebeurd op de Ubbenbarg en dat rond 1545 iemand uit Roswinkel was vermist. Inwoners trokken erop uit om de man te vinden. Vijf mannen vonden een zwaar verminkte lijk op de heuvel en namen het mee naar Roswinkel. Pas hier ontdekten ze dat het niet hun dorpsgenoot was. Ze gingen opnieuw op zoek en vonden hun dorpsgenoot aan de oostkant van de heuvel. Ook deze namen ze mee naar Roswinkel, waar beide doden op het kerkhof werden begraven. Van de kant van de Emslanders kwam niemand de lijken opeisen, wat beschouwd werd als een erkenning dat ze niet op Munsters, maar op Drents gebied waren gevonden.

Naar aanleiding van dit voorval is er volgens Roelof Scheerbeek in die tijd een rechtzitting op Ubbenbargh geweest voor de afgevaardigden van de bisschop van Utrecht, waaronder Drenthe viel en die van Munster. Omdat die van Haren en Langen geen aanspraak hadden gemaakt op de beide doden werd de 'breucke' toegekend aan Utrecht.

Ook verklaarden Willem en Helprich Battinc, die geholpen hadden de mannen te bergen dat aan de oostkant van de berg enkele grote stenen lagen. Een grote steen viel op doordat hierin 'vijf cruijtsen inne gehouwen weren, ende met loede weer gefullet'. Echter de steen was verdwenen en onvindbaar. Daarnaast wisten de Roswinkelers te vertellen dat ze vijf jaar geleden met Drost Reinold van Burmania op het Linthlo waren geweest in het Drentse Bos, waar ze de Drost vertelden dat "see menneyckmael gehoert hebben, dat Ubbenbargh sulde een marckpaal sijn tussen de lande van Drente ende de Emschen" en dat de verdwenen steen beschouwd werd als hun limietsteen.

De schrijver memoreert verder en zegt:

"Het is interessant om te weten wat zich hier heeft afgespeeld. Het is niet zeker dat de beide moorden daar hebben plaatsgevonden. Het is niet onwaarschijnlijk dat de doodslag ergens anders is gebeurd en de lijken bij de berg zijn neergelegd. Volgens oud-Germaans geloof werden vermoorde personen bij voorkeur bij een kruising waar vier dorpen of stamgebieden samenkwamen, verstopt. Dan kon de geest van de vermoorde niet de weg vinden om wraak te komen nemen op zijn of haar moordenaar".

Slecht toegankelijk moerasgebied (bron; Emsländische Moorkolonien, H. Blanke, 1938).

Na dit voorval begint langzamerhand de frequentie van de geschillen over de grens met Munster toe te nemen. De indruk wordt gewekt dat vanuit het oosten de druk begint toe te nemen, waarschijnlijk door het op gang komen van de boekweitcultuur. Op een gegeven moment wordt door de Munstersen al bij Roswinkel in de Runde gevist. De Roswinkelers legden in rechtsdag-protocollen vast dat ze de groenlanden aan de andere zij van het diep 'vrijelijck sullen mogen gebruycken' omdat de grens veel verder oosterlijk lag en dat het een ergernis is dat de onderschulte van Roswinkel er land huurde van de Munsteren. Ook meldt de schulte van Emmen aan de Drost en Gedeputeerden in 1720 dat de onderschulte van Roswinkel, Boelken land aan de Aa (Runde) heeft gekocht van de heer Martel, bewoner van het slot Dankern en rentmeester van de bisschop van Munster.

Naar aanleiding van deze overeenkomst eisen de boeren van Langen en Haren dat de rivier wordt erkend als grens met de bedreiging dat "Sullen anders het Hoy en Vhee weghalen". Ook vermeldt de schulte dat afgelopen winter met veel 'Carspelluyden' de verloren grenssteen was gezocht, echter zonder resultaat.

Behalve aanspraak op de rechteroever van de Runde meenden de Duitsers ook aanspraak te kunnen maken op een gedeelte van het Zwarte Meer. Dit recht meenden ze te hebben doordat zij aan de oostkant van het meer een schutting hadden aangelegd in het door hen aangelegd kanaaltje dat het Zwarte Meer verbond met het Hebeler Meer. Vandaar liep het water verder naar de molen van Schloss Dankern.

Grenspaal 163 (foto; eigen archief).

Dit vermeende recht op het Zwarte Meer werd door de raad van State der Republiek van de hand gewezen in een brief van 15 februari 1740 aan Drost en Gedeputeerde Staten.

Landmeter Jan Egbertzoon Without kreeg opdracht om het grensgebied tussen Ubbenbargh en het Zwarte Meer in kaart te brengen en de grenslijn te bepalen, zoals door inwoners van het kerspel Emmen in 1718 op een rechtszitting was aangegeven.

Eerst werden tien getuigen uit Roswinkel gehoord. Omdat zij geen landerijen of goederen in de Barge –of Emmermarke bezaten, werden ze als onpartijdig beschouwd. Ze vertelden dat ze goed in Linthlo bekend waren dat lag tussen Emmen, Roswinkel en Munsterland. Als tijdens de lange winteravonden door hun voorouders bij het vuur de oude verhalen werden verteld, hadden ze vaker gehoord van de steen met de drie kruizen op de ‘bargh’. Er was hun verteld dat dit de grensteen was tussen de marke van Emmen en Munsterland. Ook was hen verteld dat tijdens een strenge winter de Emmenaren een enorme boom uit het Drentse bos, bij Linthlo hadden gehaald. De boom zou

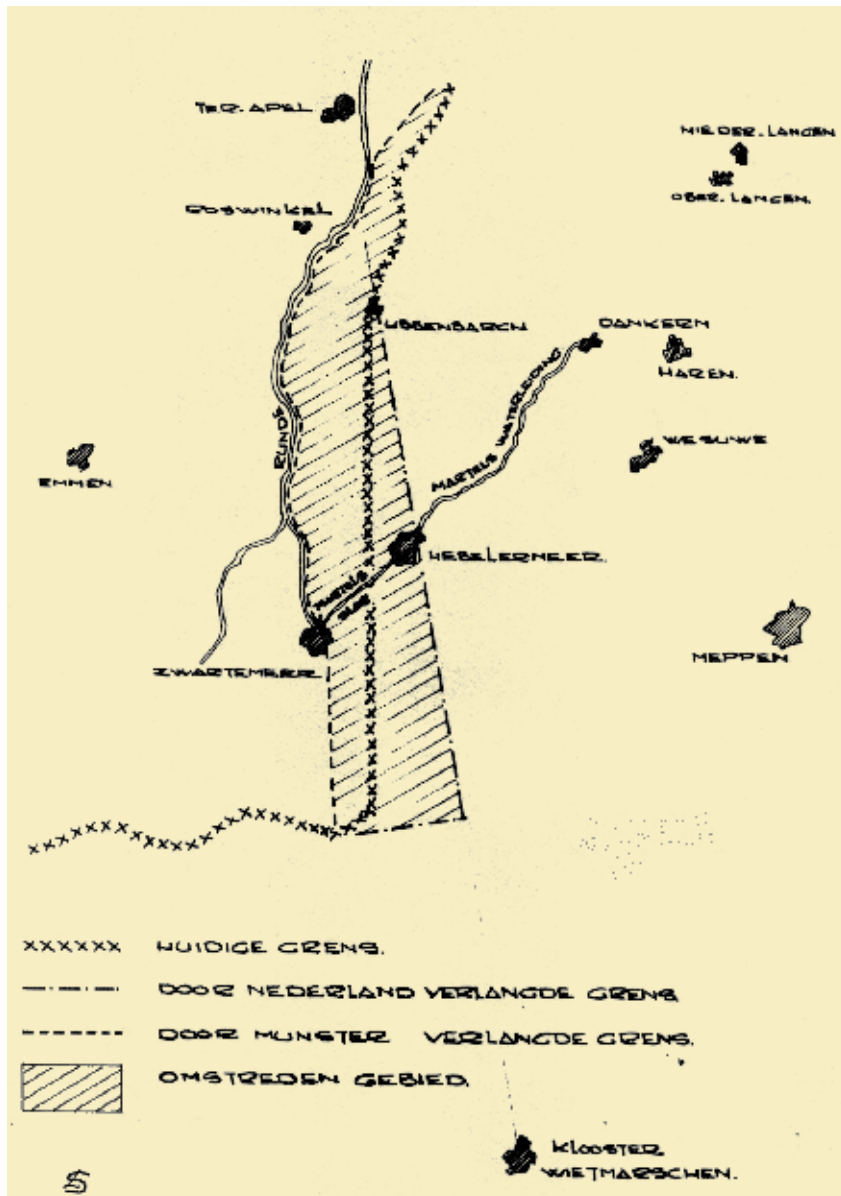
worden gebruikt voor het meierhuis van de schulte van Dalen in Emmen. Bij het transport was de slee kapot gegaan en in stukken gebroken.

Na de Roswinkelers werden de Bargerboeren gehoord, zij waren bekend in de omgeving rond het Zwarte Meer. Zij legden uit dat het meer bestond uit een grote en een kleine meer en dat de Runde (of ook Rondiep genoemd) eruit ontsprong. Aan weerskanten van de Runde gebruikten de Bargerboeren de groenlanden om het vee er te laten weiden en er hooi te winnen, zonder dat ze door iemand waren gehinderd. Dicht aan het Zwarte Meer hadden ze ook weleens hutten gebouwd voor hun ‘beestenhoeders’. Ten tijde van de zitting stond de hut aan de Angelse Stranck, waarschijnlijk een zijriviertje van de Runde. Van hun voorouders herinnerden de getuigen zich, nog te hebben gehoord dat de grens liep van ‘het Huys op de Haar op de steen bij Linthloo’. De schoolmeester uit Emmen, Hendrik Gerrits, oud negenenzestig jaar voegde eraan toe dat zijn schoonvader Jan Weurdinge had horen zeggen dat pastoor Bragtesende een brief had gehad, geschreven in het Hoogduits en bestempeld met vier ‘Segels’ en waarin stond dat de ‘Limietscheydinge van het klooster van Wijtmarsen ging op de Linteloo, van de Linteloo op de Olme op het Haarhuys’. Landmeter Without tekent de grens in. Het loopt van de Ubbenbargh naar de toren van Wietmarschen, waarbij het 400 roe ten westen van Hebeler Meer komt te liggen en 2/3 deel van de Martelsslout in handen blijft van de Republiek.

Bij de resolutie van 14 januari 1764 is de grens exact bepaald en door de beide partijen Munster en de Republiek goedgekeurd, aldus Anton Dijck in zijn bijdrage aan de Drentse Volksalmanak in 1978.

De verdwenen grenspaal 163-II op de virtuele kruising van verlengde Postweg en de landsgrens (bron; Nieuwe Drentse Volksalmanak. Feitelijkheden aan onze oostelijke grens, F.A. Dijck, 1978).

De bepaling van de landsgrens tussen Nederland en Duitsland tussen Ter Apel en Nieuw-Schoonebeek (bron; Feitelikheden aan onze oostelijke grenzen in de Nieuwe Drentse Volksalmanak 1978, F.A. Dijkstra).